

Mirosław Tyl

Filozofia - historia - historia filozofii

Filozoficzne
konteksty
polskiej
historiografii
filozofii XX wieku

Wydawnictwo
Uniwersytetu Śląskiego

Katowice 2012

Filozofia —
historia —
historia filozofii

Filozoficzne konteksty
polskiej historiografii filozofii
XX wieku

NR 2948

Mirosław Tyl

Filozofia – historia – historia filozofii

Filozoficzne konteksty
polskiej historiografii filozofii
XX wieku

Redaktor serii: Filozofia
Andrzej Kiepas

Recenzent
Stanisław Borzym

„Ale wróćmy jeszcze do tych, którzy przed nami zaczęli zastanawiać się nad rzeczywistością i dociekać prawdy na drodze filozoficznej. Bo jasne, że i oni mówili o jakichś zasadach i przyczynach. A przeto zapoznanie się z ich poglądami będzie miało pewne znaczenie i dla naszego obecnego rozważania, gdyż albo spotkamy się z jakimś innym jeszcze rodzajem przyczyny, albo przekonamy się tym bardziej do tych już wymienionych”.

Arystoteles: *Metafizyka*, 983b

Wprowadzenie

„Czy opracowanie poznań, które należą do dziedziny rozumu, postępuje pewnym krokiem badania naukowego, czy też nie, to da się wnet osądzić po wyniku” – czytamy w pierwszych słowach przedmowy do drugiego wydania *Krytyki czystego rozumu*. Zdaniem Immanuela Kanta, logika i matematyka już od starożytności, a po nowożytnych reformach także przyrodoznawstwo, nie kroczą drogą poznania naukowego po omacku. Wyjątkiem natomiast była zawsze metafizyka, rozumiana przez Kanta jako „izolowane spekulatywne poznanie rozumowe”; los – twierdził – nie był dla niej dotychczas na tyle przyjazny, by stała się nauką, choć jest starsza i ze względu na specyfikę swego przedmiotu (wagę podejmowanych pytań) wydaje się niezniszczalna. Przypomina jednak pole bitwy, na którym żaden szermierz nie odniósł dotąd trwałego zwycięstwa; póty też, przewidywał, będzie filodoksją, a nie filozofią, póki nie poprzedzi jej krytyka rozumu jako niezbędny warunek, który przywieść ją może do naukowości. W *Architektonice czystego rozumu* dowiadujemy się o samej filozofii, że jest jedynie ideą nauki – tak starą jak spekulatywny rozum ludzki – która nigdzie dotąd konkretnie nie zaistniała (nie można się uczyć filozofii, można tylko na przykładach uczyć się filozofowania), a filozofowie błędzacy w rozwijaniu tej idei, „nieświadomi drogi, którą należało obrać, i stale ze sobą skłócenici co do odkryć, jakie każdy uważał za dokonane na własnej drodze, poddali swą naukę w pogardę najpierw u innych, a w końcu nawet u samych siebie”¹.

Problematyczny status filozofii, przywołując Kanta, stwierdzał ponad sto lat później także Edmund Husserl. „Rozproszenie się fi-

---

¹ I. KANT: *Krytyka czystego rozumu*. T. 2. Tłum. R. INGARDEN. Warszawa 1957, s. 589 [B 872].

lozofii współczesnej w jej bezradnej krzątaninie — pisał w *Medytacjach kartezjańskich* — daje nam dużo do myślenia. W porównaniu z czasami poprzednimi, od połowy zeszłego stulecia dokonuje się w filozofii Zachodu niezaprzeczalny upadek, który ujawnia się w niej, gdy próbujemy rozpatrywać ją z punktu widzenia jedności nauk². Filozoficznie ugruntowana jedność nauk została utracona. Zamiast też „jednolitej i żywej filozofii” mamy, zdaniem Husserla, rozrastającą się filozoficzną literaturę, uprawianą bez wiary w „prawdziwą filozofię”. I nie ma co liczyć na współpracę filozofujących, skoro jest tak wielu filozofów i niemal tyle samo filozofii pozbawionych „jedności duchowej przestrzeni”.

Ogarniając dzieje filozofii nowożytnej, od Kartezjusza przez Locke’a, Hume’a po Kanta, i widząc w nich powstałe na podstawie badań noetycznych wspaniałe, lecz nienaukowe systemy teorii poznania, Jan Łukasiewicz stwierdzał, że owa psychologizyczna, jego zdaniem, orientacja myśli filozoficznej prowadzi na bezdroża. „I gdy szukam — pisał — przyczyn tego, jak mi się wydaje, *upadku* filozofii, znajduję wszędzie jedno i to samo zjawisko: brak *historycznego wykształcenia* wielkich przedstawicieli filozofii nowożytnej, brak *tradycji naukowej* nawiązującej do starożytnych i do średniowiecznych mistrzów scholastyki³.”

„Wydaje się, że w naszych trudnych czasach filozofia przestała cokolwiek znaczyć” — pisała Barbara Skarga, dodając, że Heideggerowska teza o końcu filozofii stała się dziś już banałem⁴. Odfilozoficznienie kultury europejskiej jako skutek kilkusetletniego procesu, w którym filozofowie sami wzięli aktywny udział, jest dziś — jej zdaniem — faktem. I choć filozofia nadal obecna jest na uniwersytecie, pełni jednak już tylko funkcje pedagogiczne, przez wzgląd na tradycję, na sentymentalne przywiązanie „do niektórych humanistycznych ideałów”. Do jej wyników zaś nie przywiązuje się specjalnej wagi w obliczu dokonań triumfującej nauki — fetyszu współczesnej cywilizacji naukowo-technicznej. Wszystko to sprawia, zdaniem Skargi, że stajemy przed pytaniem, czy nie przyjdzie nam się filozofii wyrzec jako myślowego anachronizmu⁵.

Przywołać można wiele podobnych opinii, odnoszących do zjawiska, ale i do specyficznego doświadczenia filozoficznego, które

² E. HUSSERL: *Medytacje kartezjańskie*. Tłum. A. WAJS. Warszawa 1982, s. 6.

³ J. ŁUKASIEWICZ: *Analiza i konstrukcja pojęcia przyczyny*. W: IDEM: *Z zagadnień logiki i filozofii*. Warszawa 1961, s. 53. (Pierwodruk: „Przegląd Filozoficzny” 1906, z. 1, s. 105–179).

⁴ B. SKARGA: *Potrzeba filozofii*. W: EADEM: *Przeszołość i interpretacje. Z warsztatu historyka filozofii*. Warszawa 1987, s. 61–62.

⁵ Ibidem, s. 63–64.

Herbert Schnädelbach określił jako „kryzys tożsamości filozofii” – rozpoczynający się w pierwszej połowie XIX wieku i trwający do dziś; kryzys zainicjowany załamaniem się idealizmu absolutnego w kontekście dokonującej się wówczas zmiany w sposobie rozumienia nauki⁶.

Jak zatem można było w ramach tak zdefiniowanego *status quo* filozofii – jej zróżnicowania oraz diagnozowanego kryzysu – rozumieć i uprawiać historię filozofii, która w tych właśnie warunkach ukształtowała się jako odrębny typ wiedzy filozoficznej? W czasach zatem, w których tożsamość filozofii stała się jednym z najbardziej palących problemów, kiedy kolejne generacje filozofów na rozmaite sposoby, lecz wciąż z dyskusyjnym skutkiem, próbowały się określić i wyznaczyć pole swej działalności w przestrzeni lub przynajmniej w perspektywie tego, co uchodzi za naukę (może już tylko akademicką dyscyplinę)?

Jak można było rozumieć i uprawiać historię filozofii, gdy filozofia – zarówno jej teraźniejszość, jak i przeszłość – stała się w świadomości filozofów i historyków filozofii czymś do tego stopnia wielopostaciowym, że pojęcie to (jeśli stosować je w liczbie pojedynczej) uznać można, co najwyżej, za wygodny skrót, który – by nabrać realnego znaczenia – potrzebuje przydawki? Skrót odnoszący zatem niemal zawsze do polifonicznej różnorodności, która – jakby tego było mało – w każdym niemal swym przejawie podlega nieustannym metamorfozom.

Jak kształtowała się w tych warunkach postawa, a przede wszystkim samoświadomość teoretyczna historyków filozofii? Ktoś, kto decyduje się, by być historykiem filozofii, nie ustawia się przeciw automatycznie i w oczywisty sposób na zewnątrz swego przedmiotu, realizując autonomiczne cele własnej profesji. Stanisław Leśniewski miał wprawdzie mawiać, że chociaż filozofia jest zbiorem samych głupstw, to ich historiografia sama już głupstwem nie jest i można ją naukowo uprawiać⁷, niemniej jednak historycy filozofii są na ogół innego zdania i chcą zachować podczas badań filozoficzną tożsamość, a nieraz i motywację. W jaki zatem sposób badacze filozoficznej przeszłości uświada-

---

⁶ Zob. H. SCHNÄDELBACH: *Filozofia w Niemczech 1831–1933*. Tłum. K. KRZEMIENIOWA. Warszawa 1992, s. 18–19, 149, 295. Zob. także *Filozofia. Podstawowe pytania*. Red. H. SCHNÄDELBACH, E. MARTENS. Tłum. K. KRZEMIENIOWA. Warszawa 1995, s. 47–48, 91.

⁷ Przywołuję za: S. SWIEŻAWSKI: *Zagadnienie historii filozofii*. Warszawa 1966, s. 278. Analogiczne spostrzeżenie czyni (wskazując oprócz Leśniewskiego także Jana Łukasiewicza) B. SUCHODOLSKI w artykule: *Władysław Tatarkiewicz jako historyk filozofii*. „Studia Filozoficzne” 1976, nr 4, s. 167.

miali sobie owe zależności, jak uzgadniali oba aspekty swej pracy – historyczny i filozoficzny?

Jak historycy filozofii sami definiowali filozoficzne *status quo* (ogólnofilozoficzną sytuację, w której przyszło im działać) i jak w jego kontekście postrzegali, rozumieli oraz realizowali potrzeby filozofii po prostu, stając się w ten sposób rzecznikami tego coraz bardziej wielopostaciowego zjawiska, którego przeszłość usiłowali uchwycić, opisać i zrozumieć? Jak, inaczej mówiąc, pojmowali z tego punktu widzenia związek łączący studium dziejów filozofii z filozofią samą? Historycy filozofii – przynajmniej przez wzgląd na wykształcenie – są przecież filozofami i przez pryzmat przyjmowanej koncepcji filozofii rozumieją nie tylko przedmiot swych badań, lecz także aktualne dążenia i potrzeby filozofii.

Jak historycy filozofii – jeśli towarzyszyła im świadomość uwarunkowań ich pracy – radzili sobie z tymi pytaniami, a przede wszystkim z własną, pełną wewnętrznych napięć sytuacją, która zmuszała ich do kłopotliwej zarówno w sensie teoretycznym, jak i praktycznym realizacji kolidujących nieraz celów? Z jednej bowiem strony ograniczały ich stale wymogi i standardy naukowego studium historii (historia filozofii to wszak nauka historyczna), którym trzeba czynić zadość w ramach badań historycznofilozoficznych, z drugiej zaś – potrzeba uwzględnienia filozoficznej perspektywy⁸. Jeżeli uznamy ponadto, co wydaje się zupełnie naturalne, że założeń filozoficznych (bez względu na ich charakter i zasięg) nie da się z oczywistych względów uniknąć w badaniach o charakterze historycznym, to w sytuacji pluralizmu koncepcji filozofii różnicują się również możliwości uprawiania jej historiografii. Rodzi się w związku z tym pytanie o treść tych założeń i o sposób, w jaki determinować mogą badania. Musimy bowiem istotnie zaakceptować sytuację, dającą się łatwo potwierdzić empirycznie, że tak jak nie ma dziś w świadomości powszechnej jednej filozofii, tak i nie da się zuniformizować ujęć i wizji jej przeszłości.

---

⁸ O wzajemnych uprzedzeniach i nieufności historyków i filozofów pisał S. SWIEŻAWSKI: *Zagadnienie...*, s. 276–277. Jestem oczywiście świadomy dwuznaczności pojęcia „historia filozofii”, dlatego w odniesieniu do przeszłości filozofii (rozmaitych faktów historyczno-filozoficznych, *res gestae*) staram się używać określenia „dzieje filozofii”, natomiast pojęć *historiografia filozofii*, *historia filozofii* używam zamiennie, odnosząc je do naukowego studium dziejów filozofii (nauki o dziejach filozofii, *historia rerum gestarum*). Jeśli chodzi o formę i charakter stawianych tu pytań inspiracją był dla mnie Marcin KRÓL – zob. jego: *Konserwatyści a niepodległość. Studia nad polską myślą konserwatywną XIX wieku*. Warszawa 1985, s. 5.

Te wstępne pytania chciałbym postawić w kontekście sytuacji, w której filozofia znalazła się po śmierci Geорга Wilhelma Friedricha Hegla, i umieścić w ramach polskiej tradycji filozoficznej. Przedmiotem niniejszych badań jest więc problem filozoficznych uwarunkowań studium dziejów filozofii, podjęty przez polskich filozofów i historyków filozofii w ostatnich dekadach XIX wieku – wówczas bowiem dają się u nas zauważyć pierwsze reakcje na tak zdefiniowaną sytuację historyczno-problemową – i rozważany dalej w minionym stuleciu jako stały element refleksji teoretycznej, towarzyszącej uprawianiu w Polsce filozoficznego dziejopisarstwa.

Problem historii filozofii w tym zakresie, w jakim stał się przedmiotem refleksji polskich badaczy, możliwy jest niewątpliwie do ujęcia w ramach studium zorientowanego metodologicznie, w którym opierając się na kanonie problematyki, dającym się zestawić na podstawie źródeł i rozmaitych opracowań tematu, można by przedstawić plon rodzimych przemyśleń i rozwiązań rozmaitych kwestii szczegółowych, choćby według schematu: przedmiot – cel – metoda historii filozofii – metodyka pracy historyka⁹. Niemal w każdej z tak postawionych kwestii polscy teoretycy historii filozofii się wypowiedzieli, dochodząc nieraz do oryginalnych ustaleń. Wszelako kontakt z empirycznym materiałem źródłowym uświadamia, że takie podejście do interesującego mnie problemu – możliwe i ciekawe choćby ze względów warsztatowych – ma swoje ograniczenia. Zazwyczaj bowiem nie ukazuje realnych, historyczno-teoretycznych uwarunkowań ujęć problemów rodzących się w tym obszarze, uwarunkowań uświadamiających, że problematyka ta nierozzerwalnie związana jest – jak sugerowały postawione wcześniej pytania – z rozwojem filozofii po śmierci Hegla, że przez ten rozwój jest kształtowana i nieraz tylko w jego kontekście zadowalająco zrozumiała. Spojrzenie na rozmaite przejawy samowiedzy historii filozofii uświadamia, że niemal nigdy nie rodzi się ona w „laboratoriach” teoretyków, często zaś w kontekście żywego, wielopostaciowego filozofowania – ten właśnie aspekt, czy też rodzaj uwarunkowań interesuje mnie najbardziej – i związanego z nim (nierzadko podporządkowanego mu) uprawiania historii filozofii. Jest zatem wyrazem doświadczeń warsztatowych zdobytych zarówno w ramach studium historycznego filozofii, jak i w obrębie filozofii *tout court*. Świadomość zna-

---

⁹ Dobrym przykładem takiego podejścia jest obszerne posłowie J.J. Jadczyckiego do drugiego wydania *Zagadnienia historii filozofii* S. Swieżawskiego, w którym rekonstruuje on reguły metodologiczne postulowane przez Swieżawskiego – zob. J.J. JADACKI: *Posłowie*. W: S. SWIEŻAWSKI: *Zagadnienie historii filozofii*. Warszawa 2005, s. 588–601.

czenia tych uwarunkowań, a także chęć ich ukazania skłaniają do historycznego podejścia, dlatego też prezentowane ujęcie tematu ma charakter historyczno-problemowy.

Jeśli zastanowić się nad tym, jak w perspektywie postawionych pytań pojmowano w Polsce historię filozofii, obraz, jaki wyłania się na podstawie przeglądu wypracowanych koncepcji tej nauki bynajmniej nie jest przejrzysty. Jak sygnalizowałem, samowiedza teoretyczna, w rozpatrywanych tu przypadkach, rodzi się w naturalny sposób w obszarze żywej praktyki filozofowania oraz samych badań filozoficznej przeszłości. Uwarunkowania te są wszakże, zwłaszcza w pierwszym wypadku, różnorodne i zmienne, toteż ujęcia narzucających się badaczom problemów teoretycznych uznać trzeba za kontekstowe i sytuacyjne. Zawsze specyficzne zatem, ponieważ rzeczywistość filozofowania, stanowiąca tu naturalny układ odniesienia i tło refleksji, sama jest heterogeniczna i zmienna. Na konkretnych przykładach pokazać można, że całe koncepcje badań historycznych powstają w określonym historyczno-teoretycznym *status quo* filozofii i nierzadko dezaktualizują się lub przestają być inspirujące wraz z jego zmianą. Otóż staram się w tej pracy ową różnorodność, kontekstowość i sytuacyjność na wybranych przykładach pokazać.

Samowiedzę teoretyczną kształtującą się w ramach historiografii filozofii uprawianej w Polsce rozpatrywać będę w kontekście rozwoju rodzimej tradycji filozoficznej we wskazanym okresie. Samowiedzy tej jednak nie można traktować jako zjawiska izolowanego w każdym aspekcie. Przede wszystkim – idąc za hermeneutyczną zasadą, zgodnie z którą *rozumieć coś, to rozumieć, jak to coś powstało* – w sensie genetycznym trzeba ją umieścić w planie ogólnej historii historiografii filozofii, nade wszystko zaś na tle dynamicznie rozwijającej się od czasów Kanta i Hegla refleksji nad filozoficznymi założeniami, możliwościami i funkcjami tej dyscypliny; refleksji, z którą wiązać można – idąc za Wilhelmem Diltheyem – początki zarówno naukowego studium dziejów filozofii, jak i jego teorii. W tworzeniu tego historyczno-teoretycznego tła odwołam się w rozdziale pierwszym do przemyśleń Diltheya i Paula Ricoeura.

Pójście tą drogą ważne jest ponadto z trzech powodów. Po pierwsze, to w owym filozoficznie zaangażowanym dziejopisarstwie, na które i Kant, i Hegel wskazali – rozwijającym się *nota bene* już od starożytności, a które Ricoeur określał jako *filozoficzną historię filozofii (histoire philosophique de la philosophie)* – ze szczególną mocą uwidacznia się interesująca mnie i ważna dla samoświadomości historii filozofii kwestia charakteru relacji

wiążącej badania historycznofilozoficzne (i osiągnięte na tej drodze rozumienie dziejów filozofii) z systematycznie uprawianą filozofią. Po drugie, refleksja nad filozoficznymi uwarunkowaniami i charakterem historiografii filozofii stanowiła jeden z najbardziej, by tak rzec, teoriiwórczych nurtów poszukiwań w teorii i metodologii historii filozofii. Po trzecie, podjęcie tej kwestii – filozoficznego zaangażowania historii filozofii – stanowiło ważny czynnik stymulujący rozwój samowiedzy tej dyscypliny w Polsce, w ostatniej dekadzie XIX wieku, okazując się później – jak będę się starał pokazać – także w ramach tej tradycji problemem niezwykle istotnym.

Zachowując wszelkie stosowne proporcje w tym odniesieniu, sądzę, że stanąłem przed analogiczną trudnością jak Leszek Kołakowski we wstępnych wyjaśnieniach, które poczynił w książce *Świadomość religijna i więź kościelna. Studium nad chrześcijaństwem bezwyznaniowym XVII wieku*. Uzasadniając selekcję przypadków wybranych do analizy podjętego problemu i odpowiadającego mu zjawiska historycznego, Kołakowski pisał: „Całość tak pomyślana wydać się może heterogeniczna i nie potrafiłbym podać zniewalających dowodów na to, że przypadki wybrane są istotnie, jak się to powiada, reprezentatywne. Mimo to dobór ich nie jest przypadkowy, ale pokierowany pewnym zamysłem ogólnym”¹⁰. Otóż w pracy niniejszej analizowane koncepcje i poglądy interesują mnie, przypomnę raz jeszcze, jako reakcje teoretyków historii filozofii na zastane we wskazanym okresie problemy, zarówno te, które bezpośrednio wynikały z ich pracy badawczej, jak i te, które niósł z sobą rozwój filozofii. Nie dążyłem jednak do wyczerpującego przedstawienia wszystkich koncepcji badań dziejów filozofii, na które natrafić można w polskiej literaturze filozoficznej i które opracowywano tu, kierując się tak lub inaczej rozumianą filozoficzną intencją. Materialna kompletność nie jest z pewnością nieosiągalna. Nie chodziło mi wszakże o wyczerpanie bez reszty wszystkich możliwości badawczych, lecz o możliwie wszechstronne przedstawienie samego zjawiska w jego charakterystycznych przejawach. Ograniczam się przy tym, co chciałbym zaznaczyć, do tych ujęć studium dziejów filozofii, które nie tylko z pełną świadomością i filozoficzną intencją były opracowywane lub rozważane, lecz także – w tym zakresie – do takich przede wszystkim, które w mniej lub bardziej zadowalający sposób potwierdziły się w konkretnej pracy badawczej, które zatem uznać można bądź to za ko-

---

¹⁰ Zob. L. KOŁAKOWSKI: *Świadomość religijna i więź kościelna. Studium nad chrześcijaństwem bezwyznaniowym XVII wieku*. Warszawa 1997, s. 6.

dyfikację stosowanych wcześniej w badaniach standardów, bądź to za projekty później realizowane w praktyce, bądź też, po prostu, za podejmowane przez badaczy próby zrozumienia własnych filozoficznych dążeń oraz ich uwarunkowań. Nie zmierzam przy tym do oceny zajmowanych stanowisk ani do ustalania zakresu ich obiektywnej prawdziwości czy merytorycznej słuszności, lecz do zrozumienia ich jako uwikłanych w problemy i dylematy rodzące się w ramach studium dziejów filozofii w określonym *hic et nunc*. Dążę – innymi słowy – do ukazania i zrozumienia tego, co warunkowało określone koncepcje, oraz tego, co dla nich swiste. W każdym też przypadku próbuję – używając słów, którymi Władysław Tatarkiewicz charakteryzował pracę historyków filozofii – „malować z modelu”, dążąc do nakreślenia możliwie wiernego obrazu, zawsze jednak z przyjętego punktu widzenia. Bez pretensji przy tym, nawet w tym aspektowym ujęciu, do wypowiedzenia ostatniego słowa i ze świadomością, że bohaterowie poszczególnych rozdziałów tej książki przedstawieni mogą zostać bardziej adekwatnie do ich rzeczywistych dokonań, jeśli przyjętą tu perspektywę skojarzyć z innymi, które ją – jak pisał autor *Historii filozofii* – uzupełnią lub skorygują.

W roku 2003, podczas stażu w Instytucie Filozofii i Socjologii Polskiej Akademii Nauk, miałem możliwość dyskusowania na temat miejsca historiografii filozofii w polskiej tradycji filozoficznej z Panem Profesorem Stanisławem Borzymem. Podjęte później prace nad poszczególnymi rozdziałami niniejszej rozprawy, recenzję wydawniczą Pana Profesora Borzyna oraz dokonane pod jej wpływem uzupełnienia traktuję jako kontynuację tamtego, niezwykle owocnego dla mnie dialogu.

Indeks osobowy

- Achmatowa Anna 261, 262
Acton Lord [John Emerich Dalberg-Acton] 47, 407
Adorno Wiesengrund Theodor, 302, 407, 411, 417
Ajdukiewicz Kazimierz 149, 180, 322
Akwinata (patrz Tomasz z Akwinu)
Aleksander z Afrodyzji 17
Aleksandrow Jurij 148, 421
Althusser Louis 265, 302
Anaxagoras 19, 420
Armada Paweł 217
Arystoteles 5, 17–25, 27, 35, 36, 38, 45, 46, 49, 106, 161, 164, 165, 169, 173, 306, 317, 331, 338, 392, 404, 407–409, 416, 420
Assorodobraj Nina 365
Aster Ernst von 48, 49, 51, 56, 79, 407
Augustyn (Aureliusz Augustyn) św. 154, 193, 232
Awicenna 331

Babits de Szentistván Mihály 304
Bachelard Gaston 114, 371, 372, 374, 377, 378, 381, 384, 417
Bacon Francis 122, 135, 292

Baczko Bronisław 117, 147, 171, 182–188, 196, 211, 212, 237, 241, 265, 296, 297, 368, 370, 407, 408
Baeumler Alfred 257
Bajer Magdalena 266, 267, 420
Bal Karol 36, 37, 40, 42, 45, 306, 407
Ballanche Pierre-Simon 83
Banaszkiewicz Artur 27, 31, 412
Bańka Józef 336, 410
Baran Bogdan 289, 332, 410, 411
Baziór M. Anna 158
Beethoven Ludwig van 262
Benedict Ruth 405, 407
Berkeley George 297
Bergson Henri 132, 135, 172, 215, 325, 339, 340, 357, 358, 365, 370, 375–377, 387, 407, 408, 412, 417
Berlin Sir Isaiah 380
Bernard z Chartres 325
Berti Enrico 46
Beylin Marek 159
Beylin Paweł 132, 407
Bieńczyk Marek 303, 407, 415
Błęszyński Kazimierz 132, 407
Bocheński Innocenty Maria 68
Bonecki Mateusz 169, 408
Borzym Stanisław 14, 33, 49, 53, 58, 72, 77, 84, 87, 118, 119, 135,

- 141, 144–147, 177, 178, 221, 237, 357–360, 384, 393, 403, 408
- Bourdieu Pierre 33, 34, 284, 404, 408
- Boutroux Émile 124
- Bracciolini Poggio 25
- Bréhier Émile 126, 155
- Brentano Franz 61–63, 65, 408, 420
- Brodski Josif 261
- Broglie Louis Victor Pierre Raymond de 92
- Brucker Johann Jacob 17, 26, 45, 122
- Bruni Leonardo 25
- Brunschvicg Léon 177
- Bujko Monika 23, 409
- Burley Walter 24
- Büchner Ludwig 75
- Bułhakow Michaił 261
- Burckhardt Jakub 257, 258, 261, 401, 414
- Burlikowski Bronisław 144, 408
- Cassirer Ernst** 160–162, 165, 169, 257, 287, 408, 416
- Chmaj Ludwik 106, **115–142**, 316, 401, 408, 415, 420
- Cyceron Marcus Tullius 23
- Cyciura Piotr 24, 409
- Cichowicz Stanisław 15, 416
- Cieszkowski August 35, 38, 366, 409, 421
- Cherniss Harold 19, 408
- Cohen Hermann 161, 166, 287
- Comte August 65, 70, 123, 357, 365–368, 370, 379, 417
- Condorcet Jean Antoine Nicolas Caritat markiz de 123
- Cousin Wiktor 127
- Couturat Louis 113
- Croce Benedetto 113
- Crusius Christian August 297
- Czarnecki Zdzisław 37, 306, 407
- Czerkawski Jan 312, 321, 340, 342, 409, 411, 418
- Dante Alighieri 304
- Darwin Karol 213
- Dąbska Izydora 20, 145, 161, 242, 414, 420
- Dellatre Louis 387
- Delbos Victor 124
- Dembiński Bogdan 289, 409
- Dembowski Bronisław 143, 409
- Dembowski Edward 157
- Demokryt 78
- Deslandes André-François 123
- Derrida Jacques 303
- Descartes René (patrz Kartezjusz)
- Dilthey Wilhelm 12, 17, 20 22, 26, 27, 32, 50, 51, 67, 84, 132, 251, 258–260, 333, 409, 414, 416
- Diogenes Laertios 17, 20, 21, 23–26, 46, 122, 409
- Doktór Jan 35, 253, 411
- Domańska Ewa 60, 409
- Domański Juliusz 22–24, 409
- Draus Jan 115, 409
- Drozdowicz Zbigniew 138, 409
- Dunoyer Charles 366
- Duraj Jakub 169, 408
- Durkheim Émile 125
- Dutka Anna 25, 410
- Dziedzic Anna 66
- Einhorn Dawid** 103–106, 121, 287, 316, 410
- Einstein Albert 376
- Elzenberg Henryk 159
- Engels Fryderyk 150, 156, 171, 202, 213, 215, 220, 239, 251, 265, 278, 301, 410
- Epicharm 204, 248, 392
- Epiktet 23
- Epikur 167
- Erdmann Johanna Eduarda 48, 49
- Eudemos 17
- Facca Danilo** 46, 410
- Feuerbach Ludwig 150, 410
- Fichte Johann Gottlieb 49, 171, 172, 187, 216, 263, 266, 268,

- 279, 280, 282–285, 298–302, 305, 352, 394, 413, 417
- Ficino Marsilino 25
- Fischer Kuno 48, 49, 155
- Floryńska Halina 72, 408
- Foucault Michel 303, 359, 371, 372, 378, 381–384, 391
- Förster Elżbieta 257
- Freud Zygmunt 249, 302
- Fries Jakob Friedrich 49
- Gadamer Hans-Georg** 19–21, 26, 332–334, 410
- Gajda-Krynicka Janina 19, 410
- Galileusz 161
- Garewicz Jan 18, 85, 159, 170, 236, 237, 330, 410
- Garin Eugenio 23, 25, 410
- Gassendi Pierre 26
- Gawryś Cezary 322, 412
- Gawryś Maria 322, 412
- Gentile Giovanni 257
- Gentile Marino 46
- Geremek Bronisław 139, 410
- Gilson Étienne 22, 83, 113, 124, 132, 140, 306, 307, 309, 313–317, 321, 326, 329, 330, 333, 338, 340–342, 348, 351, 352, 404, 409, 410
- Głombik Czesław 88, 143, 145, 153, 160, 161, 163, 164, 166, 336, 346, 348–350, 353, 408–410, 420
- Gocelenius (Rudolph Goeckel) 123
- Gogacz Mieczysław 121, 311, 317, 327, 354, 410, 411
- Goldmann Lucien 189–195, 197, 200, 206, 222, 223, 229, 230, 265, 413
- Gonseth Ferdinand 92, 114, 381
- Gorki Maksim 262, 411
- Gouhier Henri 177
- Górniewicz Arkadiusz 217
- Gramsci Antonio 214, 302
- Gromadzki Stanisław 48, 415
- Guarini Guarino 25
- Guérout Martial 33
- Gut Piotr 312, 411, 418
- Hadot Pierre** 23
- Hartmann Edward von 81
- Hartmann Nicolai 18, 84, 85, 166, 169, 174, 325, 329, 330, 332–334, 344, 411
- Haym Rudolf 47, 48
- Hegel Georg Wilhelm Friedrich 11, 12, 16, 26, 27, 33–51, 53, 57, 65, 69–71, 74, 75, 78–80, 83, 88–91, 94, 99, 117, 123, 125, 151, 152, 154, 170, 171, 189, 210, 235, 237, 238, 241, 244, 245, 250, 256, 257, 260, 262, 272, 277, 280, 284, 288, 296, 300–302, 305, 306, 314, 365, 368, 399, 403, 404, 407, 411, 413–415, 417
- Heidegger Martin 8, 34, 157, 169, 288, 289, 293, 295, 303, 376, 387, 389, 391, 392, 408, 409, 411, 416
- Heimsoeth Heinz, 160, 162–164, 166, 410
- Henryk Arystyp 24
- Heraklit 19, 100, 421
- Hercen Aleksander Iwanowicz 157
- Hobbes Tomasz 239
- Homer 304
- Horkheimer Max 35, 253, 302, 411, 417
- Humboldt Wilhelm von 182
- Husserl Edmund 7, 8, 210, 248, 274, 285, 293, 302, 322, 384, 387, 393, 411, 415
- Hume David 8, 100, 162, 232, 292, 297, 298, 391
- Huyghensa Christiaan 92
- Idzi Rzymianin** 24
- Ingarden Roman 7, 29, 30, 144, 242, 259, 287, 323, 331, 412, 414
- Jacob François** 378
- Jadacki Jacek Juliusz 11, 145–147, 160, 166, 411

- Jadczak Ryszard 146, 411
 Janeczek Stanisław 60, 310, 312, 327, 328, 336, 355, 404, 411
 Jaroszewski Tadeusz Maciej 410
 Jasinowski Bogumił 58, 59, 82, **87–114**, 120, 121, 129, 287, 316, 403, 410–413, 420
 Jaspers Karl 125, 126, 250, 251
 Jaworski Marek 143, 412
- Kalinowski Jerzy** 311, 322, 324, 325, 346, 412
Kamiński Stanisław 22, 311, 319–321, 383, 412
Kania Ireneusz 158, 177, 412
Kant Immanuel 7, 8, 12, 26–35, 38, 43–46, 49, 51, 65, 71, 78, 94, 100, 105, 155, 161, 162, 168, 169, 171, 172, 187, 193, 213, 214, 216, 232, 237, 263, 266, 268, 273, 275, 277, 279, 280, 282–285, 287–289, 291–301, 305, 313, 322, 352, 391, 392, 394, 399, 404, 408, 412, 416, 417, 420
Karpiński Wojciech 158, 213, 401, 412
Kartezjusz 8, 26, 118–121, 130, 131, 133, 136, 138–141, 154, 161–163, 292, 297, 316, 408, 409, 415
Kastelik Dariusz 165
Kautsky Karl 265
Kelles-Krauz Kazimierz 214
Kierkegaard Søren Aabye 157
Kirk Geoffrey Stephen 18, 412
Klekot Ewa 405, 407
Kleopatra 209, 231, 364, 395, 412
Klimski Tadeusz 312
Kłoczowski Andrzej Jan 177, 207, 223, 228, 412
Kłoczowski Paweł 147, 180, 407
Kojève Alexandre 170
Kołakowski Andrzej 66,
Kołakowski Leszek 13, 116, 117, 134, 142, 148, 150, 158, 159, 171, 172, 174, **177–233**, 236, 237, 241, 247–249, 251, 252, 262, 265–267, 269–271, 286, 287, 305, 307, 310, 339, 358, 364, 368, 386, 399, 401, 402, 407–410, 412–414, 416, 420, 421
Konopacki Stanisław 253, 415
Kornat Marek 113, 413
Kotarbiński Tadeusz 123, 243–246, 413
Kowalska Małgorzata 259
Koyré Alexandre 114, 124, 381
Krajewski Władysław 148, 421
Krapiec Mieczysław Albert 18, 22, 24, 121, 311, 312–320, 412, 413
Krońska Irena 20, 172, 409, 413
Kroński Tadeusz **143–175**, 180, 181, 235–237, 260, 410, 413, 414
Król Marcin 10, 177, 178, 223, 414
Krusiński Stanisław 214
Kruszyńska Sabina 26, 414
Krzemieniowa Krystyna 9, 34, 49, 56, 93, 163, 397, 410, 416, 417
Krzywicki Ludwik 214
Ksenofont 17, 22, 25, 26
Książek Andrzej 167, 169, 414
Kubiak Zygmunt 20, 414
Kuczyński Janusz 180–182, 414
Kuderowicz Zbigniew 37, 121, 144, 145, 165, 173, 178, 179, 215, **235–263**, 272, 277, 278, 336, 337, 339, 348, 401, 402, 414, 415
Kuhn Samuel Thomas 273, 275
Kundera Milan 303–305, 415
Kupisa Bogdan 20, 409
Kurdziałek Marian 311, 336, 415
Kuźniarz Bartosz 259
- Labadie Jean** 228
Laffitte Pierre 369
Lafuma Louis 177
Lambert Heinrich Johann 297
Lang Jacek 18, 412
Lange Friedrich Albert 63
Lange Oskar 265
Legowicz Jan 337–339, 402, 415
Legutko Ryszard 147, 180, 407

- Leibniz Gottfried Wilhelm 58, 96, 100, 106, 113, 161–163, 292, 297, 411
- Lenin Włodzimierz Iljicz 144, 145, 148, 150–153, 170, 182, 213, 215, 216, 220, 239, 251, 261, 262, 265, 278, 411, 413–415, 417
- Lenz Siegfried 159, 179, 416
- Leon XIII 49
- Lepszy Kazimierz 115, 415
- Leśniak Kazimierz 20, 409
- Leśniewski Stanisław 9
- Leško Vladimir 58, 415
- Lévinas Emmanuel 387, 389, 390
- Littré Émile 369
- Lewicki Paweł 138, 415
- Libelt Karol 366
- Lilla Mark 170, 415
- Lipsius Justus 123
- Locke John 8
- Lotze Hermann Rudolf 63
- Lukács György 189, 265, 266, 275, 301, 302, 417
- Lutosławski Wincenty **53–85**, 89, 400, 415, 420
- Lovejoy Oncken Arthur 118, 415
- Löwith Karl 47, 51, 415
- Łaciak Piotr 285, 294, 415
- Łempicki Zygmunt 154
- Łubnicki Narcyz 63, 69, 70, 83, 415
- Łukasiewicz Jan 8, 9, 123, 165, 415
- Łukasiewicz Małgorzata 302, 407, 411, 417
- Maciejko** Paweł 160
- Maine de Biran Marie-François-Pierre-Gonthier 139, 402, 409
- Malebranche Nicolas 130
- Mandelsztam Osip 261, 262
- Manetti Gianozzo 25
- Mann Tomasz 220
- Mannheim Karl 257
- Márai Sándor 304, 415
- Marcuse Herbert 253, 415
- Margański Janusz 170, 415
- Maritain Jacques 317, 322, 325, 346
- Markiewicz Barbara 146, 411
- Marks Karol 125, 155, 156, 171, 172, 185, 189, 193, 210, 211, 213–220, 232, 239, 256, 263, 265, 266, 275, 278, 281, 287, 301, 302, 307, 370, 413, 414, 420
- Marquard Odo 397
- Marszałek Robert 278, 421
- Martens Ekkehard 9, 410
- Mencwel Andrzej 60, 61, 158, 177, 204, 221–224, 415, 416
- Mendelssohn Moses 165
- Mentzel Zbigniew 236, 409
- Mesnard Jean 177
- Michalski Krzysztof 332, 410
- Mikołaj z Kuzy 354, 420
- Mill John Stuart 63
- Miłosz Czesław 159, 170, 416
- Moleschott Jacob 75
- Montaigne Michel 78
- Mroczkowska Zofia 23, 409
- Mysłicki Ignacy 180, 413
- Natorp Paul 161
- Newman John Henry 157
- Newton Izaak 92, 161
- Nietzsche Friedrich 232, 245, 251, 257, 302, 414, 415
- Noras Andrzej Jan 34, 65, 200, 285, 300, 399, 416, 420
- Nowak-Juchacz Ewa 278, 421
- Nowicki Florian Światosław 26, 27, 35, 41, 280, 411
- Oktawian** August 158
- Olszaniec Włodzimierz 25, 411
- Olszewski Witold 20, 409
- Ossowska Maria 180, 181, 198
- Paczkowska-Łagowska** Elżbieta 17, 50, 67, 409, 416
- Parmenides 104, 161
- Parszutowicz Przemysław 160–162, 165, 166, 169, 287, 408, 416, 420
- Pascal Blaise 158, 177, 190, 193, 217, 412, 413

- Patočka Jan 153
 Pawlak Józef 160, 410
 Pawlicki Stefan 88, 353, 410
 Paż Bogusław 113
 Pelc Jerzy 145
 Piaget Jean 189, 273, 275
 Pieróg Stanisław 66, 145, 167–169, 416
 Placentinus-Kołaczek Jan 116
 Platon 20, 22, 24, 74, 77, 78, 96, 100, 104, 161, 232, 306, 362
 Plessner Helmuth 398
 Plotyn 389
 Plutarch 23, 25
 Poczobut Robert 259
 Pollion Gajusz Azyniusz 158
 Pomian Krzysztof 25, 26, 177, 265, 416
 Popitz Heinrich 256, 414
 Popper Karl Raimund 257
 Prantl Carl von 48
 Proklos 17
 Przybysławski Artur 415
 Przyrkowski Samuel 118, 120, 141, 142, 408

Racine Jean-Baptiste 189
 Rainko Stanisław 150, 152, 306, 416
 Raven John Earle 18, 412
 Reininger Robert 126–128
 Renouvier Charles Bernard 123
 Ricoeur Paul 12, 15, 16, 19, 33, 34, 37, 121, 122, 162, 164, 165, 210, 341, 361, 364, 387, 404, 416
 Ritter K. 48
 Robin Léon 167
 Rosemann W. Philipp 34, 416
 Rosenkranz Karl 47
 Rosner Katarzyna 34, 60, 416
 Ross William David 17, 18, 416
 Rousseau Jean-Jacques 368, 407
 Russell Bertrand 113
 Ryszard ze Świętego Wiktora 354, 410
 Rzegocka Jolanta 47, 407
 Rzegocki Arkady 47, 407

 Rzepkowski Krzysztof 25, 411

Saint-Simon Henri de 366
 Schaff Adam 144, 148, 149, 179, 180, 186, 416
 Scheler Max 125, 126, 250
 Schelling Friedrich Wilhelm Joseph von 49, 50
 Schnädelbach Herbert 9, 34, 40, 49–51, 54, 56, 75, 79, 89, 93, 163, 200, 300, 375, 397–399, 410, 416, 417
 Schofield Malcolm 18, 412
 Schopenhauer Arthur 81, 363
 Schrödinger Erwin Rudolf Josef Alexander 92
 Seneka 23
 Sidorek Janusz 62, 408
 Sieg Ulrich 166
 Siemek Marek Jan 15, 172, 187, 216, 223–225, 263, **265–307**, 321, 352, 380, 394, 399, 401, 402, 416, 417, 420
 Sigwart Christoph von 48
 Sirven J. 124
 Sitek Ryszard 145, 159, 179, 180, 207, 417
 Skarga Barbara 8, 63, 72, 114, 115, 121, 146, 175, 209, 210, 211, 219, 334, **357–395**, 399, 403, 408, 415, 417, 418
 Skoczyński Jan 66, 68, 159, 204, 236, 259, 260, 410, 416, 418
 Skudrzyk Piotr 336, 410
 Socyn Faust 118, 408
 Sokrates 17, 22, 160
 Spinoza Benedykt 116, 134, 172, 175, 179–182, 186, 188, 189, 194–202, 205, 207, 215, 221, 251, 259, 297, 368, 413
 Stagiryta (patrz Arystoteles)
 Stalin Józef 144, 150–152, 416
 Stanley Thomas 17
 Stępień Antoni Bazyle 317, 418
 Stobiecki Rafał 144, 418
 Straszewski Maurycy **53–85**, 89, 121, 400, 403, 418, 419, 415

- Strauss Leo 158–160, 217, 419, 420
Strowski Fortunat 177
Stróżewski Władysław 318, 335, 336, 339, 340, 341, 419
Strube Werner 165, 419
Suchodolski Bogdan 9, 145, 167, 419
Supiński Józef 366
Swedenborg Emanuel 78
Swieżawski Stefan 9–11, 58–61, 81–83, 112, 113, 121, 124, 145–147, 232, 242, 257, 287, **309–355**, 383, 399, 403, 404, 411, 412, 414, 415, 418, 419
Syme Sir Roland 158, 419
Syplicjusz 17
Szacki Jerzy 83, 99, 142, 147, 159, 170, 179, 180, 211, 212, 232, 233, 253, 368, 380, 407, 419
Szczucki Lech 115, 118, 419, 420
Szewczyk Jan 49, 56, 407
Sznajderski Tadeusz 167, 408
Štekauer Pavol 58, 415
- Taine Hippolite** 125
Tales 55, 306
Tatarkiewicz Krzysztof 143, 420
Tatarkiewicz Teresa 143, 420
Tatarkiewicz Władysław 9, 14, 20, 88, 133, **143–175**, 237, 260, 408–416, 420
Tennemann Wilhelm Gottlieb 27, 32, 45
Teodorsson Sven-Tag 19, 420
Teofrast 18
Tokarski Mikołaj Franciszek 354, 420
Tomasz z Akwinu św. 24, 312, 314, 317, 323, 336, 345, 346, 349, 409
Topolski Jerzy 60, 409, 420
Trendelenburg A. Friedrich 48, 49
Twardowski Kazimierz 65, 149, 311, 314, 420
Tyburski Włodzimierz 160, 410
Tyl Mirosław 53, 59, 65, 420
- Ueberweg Friedrich** 155
Voisé Waldemar 92, 93, 114, 410
- Wajs Andrzej** 8, 411
Wakar Krzysztof 33, 284, 408
Walicki Andrzej 60, 72, 116–118, 142, 149, 150, 152, 158, 159, 170, 172, 177, 178, 196, 211–214, 217, 218, 220, 226–229, 236, 237, 262, 266, 305, 307, 370, 401, 405, 408, 416, 420
Wawrzynowicz Andrzej 35, 421
Weber Max 193
Wergiliusz (Publius Vergilius Maro) 304
Wesoły Marian 19, 421
Windelband Wilhelm 153, 154, 160, 168, 344
Wiśniewski Ryszard 160, 410
Wojnar Janina 183, 421
Wojtyła Karol 311
Woleński Jan 177, 199, 231, 278, 285, 421
Wolff Christian 100
Wolzogen Ludwik Jan 118
Worowska Terasa 304, 415
Wrzeszcz Zofia 22, 306, 316, 410
Wrzosek Wojciech 60, 409
- Zasztowt Leszek** 115, 409
Zawirski Zygmunt Michał 314
Zeller Eduard 49
Zieleńczyk Adam 172, 413
Ziemski Piotr 66
Znaniński Florian 172, 412
- Żarnecka Zofia** 311
Żdanow Andriej Aleksandrowicz 144, 148, 151, 156, 183, 185, 215, 239, 256, 421
Żeleźnik Tadeusz 18, 407
Żółtowski Adam 130, 131, 141, 316, 409
- Žižek Slavoj** 265, 417

Mirosław Tyl

La philosophie — l'histoire — l'histoire de la philosophie Les contextes philosophiques de l'historiographie de la philosophie polonaise du XXe siècle

R é s u m é

La crise de l'identité dans laquelle a plongé la philosophie après la mort de Hegel se montre un facteur très favorable au développement de l'historiographie de la philosophie. La recherche complexe du passé de la philosophie est devenue une des formules nouvelles de philosopher — en pratiquant l'histoire de la philosophie, on réalise consciemment des objectifs philosophiques. La dissertation présente à des exemples choisis, comment ces objectifs ont-ils été compris et réalisés dans la tradition philosophique polonaise au XXe siècle ; et avant tout comment s'est formulée la conscience théorique et méthodologique de cette discipline ainsi que la pratique de recherches, liée à la philosophie.

La catégorie principale d'interprétation est ici la notion de *l'histoire philosophique de la philosophie*. Elle possède le caractère empirique à double sens. D'un côté elle résulte directement des sources par l'indication des philosophes et des chercheurs en histoire de la philosophie qui associaient à cette notion des manifestations concrètes de l'étude de l'histoire de la philosophie, orientée (conditionnée) philosophiquement. De l'autre côté, on peut les déduire du matériel empirique des sources, c'est-à-dire des manifestations concrètes des liaisons entre l'histoire de la philosophie et la philosophie. Les traits qui décident du caractère philosophique de l'historiographie (qui constituent le noyau de la notion de *l'histoire philosophique de la philosophie*) sont sans doute nombreux et graduels (ce qui implique le fait que l'étendue de cette notion ne peut pas être déterminée de manière univoque). L'auteur ne cherche pas pourtant à les énumérer complètement, mais il essaie de déterminer ceux qui sont facilement trouvable dans des cas analysés.

La présente étude dépasse le sens primaire, étroitement conçu, du caractère philosophique de l'histoire de la philosophie — retracé, entre autres, par Aristote, I. Kant, É. Gilson, P. Ricoeur, S. Swieżawski et P. Bourdieu, qui se référerait aux *Leçons sur l'histoire de la philosophie* de Hegel — et cherche à montrer les aspirations des chercheurs polonais dans la formation de l'histoire de la philosophie, portant également une dimension philosophique importante, et réalisées hors du sens aristotélicien primaire du caractère philosophique de cette discipline. Autrement dit, la notion de l'histoire de la philosophie se réfère à un phénomène complexe que cette dissertation cherche à présenter.

Malgré leur hétérogénéité les ensembles théoriques présentés peuvent être ordonnés selon leurs aspects fonctionnels et structuraux. Les premiers se résument

à la question sur les motifs, les objectifs philosophiques d'une étude historique, mais aussi sur les résultats importants philosophiquement ; les seconds se réfèrent à la question sur le caractère des principes philosophiques et de la stratégie des recherches qui en résulte.

Premièrement, certaines parmi les conceptions présentées peuvent être liées (mais pas directement dans chacun des cas) au phénomène de l'historisation de la philosophie comme réaction à la crise de cette discipline, non seulement diagnostiquée dans les dernières décennies du XIXe siècle, mais aussi observable au milieu du siècle dernier (M. Straszewski, W. Lutosławski, S. Swieżawski et l'École de Lublin).

Deuxièmement, le caractère philosophique peut être remarqué dans l'histoire de la philosophie accompagnée d'un présentisme intentionnel, qui n'est pas nécessairement lié à l'expérience de la crise de philosophie. Il s'agit d'unir les recherches historiques dans la philosophie aux questions considérées comme philosophiques aujourd'hui, et avant tout aux questions traitées comme actuelles et importantes aujourd'hui (S. Swieżawski, L. Chmaj, Z. Kuderowicz, L. Kołakowski).

Troisièmement, l'histoire de la philosophie peut gagner une dimension philosophique importante quand certains problèmes, idées, attitudes théoriques ou conceptions philosophiques entières qui déterminent consciemment le passé philosophique, y seront exposés (L. Chmaj, S. Swieżawski, M. Siemek).

Quatrièmement, l'étude de l'histoire de la philosophie peut être considérée comme philosophique lorsqu'elle devient une inspiration à philosopher ou une partie du projet de recherches réalisée consciemment. Autrement dit, les recherches historiques et philosophiques, par leur processus ou leurs résultats, peuvent forcer le chercheur à affronter les problèmes théoriques à caractère purement philosophique, que l'on ne peut pas résoudre au cours des études historiques (B. Skarga, S. Swieżawski, B. Jasinowski).

Cinquièmement, on peut considérer comme philosophique l'historiographie pour laquelle l'intention historiosophique est caractéristique (M. Straszewski, B. Jasinowski).

L'auteur adopte l'attitude « sans dogme » croyant que dans l'histoire de la philosophie il n'y a pas de monopoles de recherche. Il évite alors les analyses de point de vue d'une option concrète, en respectant le besoin d'accepter la pluralité des perspectives qui rendent possible la description et la compréhension des phénomènes invisibles des autres optiques. Les analyses effectuées justifient l'opinion de P. Ricoeur que l'histoire de la philosophie ne se laisse pas standardiser selon un seul modèle, que l'on peut postuler une historiographie ouverte, acceptant le pluralisme dans la compréhension de la matière, des méthodes et des stratégies de recherche, qui élargit ainsi et approfondit la manière de comprendre le passé ; c'est une historiographie qui montre le passé par le biais de perspectives différentes et peut aider le philosophe historien à approfondir et apprécier encore plus sa propre expérience philosophique.

Mirosław Tyl

Philosophie – Geschichte – Geschichte der Philosophie Philosophische Kontexte der polnischen Historiografie der Philosophie des 20.Jhs

Z u s a m m e n f a s s u n g

Die Identitätskrise, in der die Philosophie nach dem Tod Hegels war, erwies sich als ein für die Entwicklung der Philosophiehistoriografie äußerst günstiger Faktor. Vielseitige Untersuchung von der Geschichte der Philosophie wurde zu einer neuen Formel des Philosophierens – mit der Betreibung der Philosophiegeschichte wurden ganz bewusst philosophische Ziele erreicht. In vorliegender Abhandlung wird an ausgewählten Beispielen gezeigt, wie diese Ziele in der polnischen philosophischen Tradition des 20.Jhs verstanden und verwirklicht wurden und wie sahen die theoretisch-methodologische Selbsterkenntnis in der Disziplin und die damit verbundene Forschungspraxis aus.

Die wichtigste Deutungskategorie ist hier der Begriff *philosophische Geschichte der Philosophie*, der zweierlei empirischen Charakter hat. Einerseits lässt er sich direkt aus Quellen herleiten, wenn die Philosophen und Erforscher der Philosophiegeschichte genannt werden, welche den Begriff bewusst gebrauchten und mit ihm konkrete Erscheinungen der philosophisch bedingten Studie der Philosophiegeschichte verbanden. Andererseits aber kann der Begriff aus empirischem Quellenmaterial hergeleitet werden, also aus konkreten Erscheinungen, die Philosophiegeschichte mit der Philosophie zu assoziieren. Es gibt bestimmt mehrere Merkmale die über den philosophischen Kern der Historiografie zeugen und der Gegenstand von dem Begriff *philosophische Geschichte der Philosophie* sind. Die lassen sich abstufen, deshalb darf der Begriffsbereich nicht eindeutig abgesteckt werden. Der Verfasser wollte aber nicht, alle Merkmale aufzählen, sondern nur auf diese hindeuten, die in untersuchten Beispielen entdeckt werden konnten.

Die vorliegende Abhandlung geht über den einseitigen u.a. von: Aristoteles, Kant, Gilson, Ricoeur, Swieżawski definierten und von Pierre Bourdieu auf Hegels *Vorlesungen über die Geschichte der Philosophie* bezogenen, ursprünglichen Sinn des *philosophischen Charakters* der Philosophie hinaus. Der Verfasser versucht, solche Bemühungen der polnischen Forscher bei Organisation der Studie von der Philosophiegeschichte zu zeigen, die einen philosophischen Ausmaß haben und außerhalb des aristotelischen Sinns der Disziplin realisiert werden. Hinter dem Begriff *philosophische Geschichte der Philosophie* verbirgt sich ein vielgestaltiges Phänomen, das in der Abhandlung wollte geschildert werden.

Trotz deren ganzen Vielfalt werden die einzelnen theoretischen Fragen hinsichtlich deren funktionalen und strukturellen Aspekte geordnet. Die erstgenann-

ten können auf Fragen nach philosophischen Motiven, Zielen und philosophisch gesehen wichtigen Ergebnissen der historischen Studie, die anderen dagegen auf Fragen nach dem Charakter der philosophischen Voraussetzungen und daraus resultierender Forschungsstrategie zurückgeführt werden.

Zum einen kann man manche von den vorgebrachten Konzeptionen (obwohl nicht im jeden Fall direkt) mit der Erscheinung: *historische Betrachtung* der Philosophie als eine Reaktion auf die nicht nur in den letzten Dekaden des 19.Jhs, sondern auch in der Mitte des 20.Jhs beobachteten (Maurycy Straszewski, Wincenty Lutosławski, Stefan Swieżawski und die Lubliner Schule) Krise der Wissenschaftsdisziplin verbinden.

Zum anderen lässt sich der philosophische Charakter in der Philosophiegeschichte feststellen, obwohl ihr ein mit der Erfahrung der Philosophiekrise nicht unbedingt verbundener Präsentationsabsicht beiwohnt. Es geht darum, dass historische Forschungen auf dem Gebiet der Philosophie mit den Problemen verbunden werden sollten, die heutzutage als aktuelle und wichtige philosophische Fragen gehalten werden (Swieżawski, Ludwik Chmaj, Zbigniew Kuderowicz, Leszek Kołakowski).

Drittens: die Geschichte der Philosophie kann einen deutlichen philosophischen Ausmaß annehmen, wenn sie bestimmte Ideen, Probleme, theoretische Standpunkte oder ganze philosophische Konzeptionen hervorhebt, die die philosophische Vergangenheit bewusst in Worte fassen (Chmaj, Swieżawski, Marek Siemek).

Viertens: die Studie über die Geschichte der Philosophie kann für philosophisch gehalten werden, wenn sie eine Inspiration zum Philosophieren oder ein ganz bewusst realisierter Teil eines philosophischen Entwurfes ist. Es handelt sich darum, dass in Folge der geschichtsphilosophischen Forschungen, deren Verlaufes oder Ergebnisse der Forscher vor solchen theoretischen, strikte philosophischen Problemen gestellt werden kann, die infolge der historischen Untersuchungen selbst nicht erfolgreich gelöst werden können (Skarga, Swieżawski, Bogumił Jasiński).

Und schließlich fünftens: eine philosophische Historiografie darf als philosophisch nur dann betrachtet werden, wenn sie durch einen historiosophischen Absicht gekennzeichnet ist (Straszewski, Jasiński).

Der Verfasser nimmt „keine gedankenlose“ Stellung in der Überzeugung, dass die Geschichte der Philosophie kein Monopol auf Forschungen hat. Er vermeidet also Analysen, die einer konkreten Forschungsmöglichkeit untergeordnet sind und möchte die ganze Vielfalt der Gesichtspunkte berücksichtigen, welche die aus anderer Sicht kaum sichtbaren Erscheinungen verstehen und beschreiben lassen. In vorliegender Abhandlung wurde Ricoeurs Annahme bestätigt, dass sich die Geschichte der Philosophie nach einem einzigen Muster nicht vereinheitlichen lässt; man sollte eine solche Historiografie fordern, die offen ist, den Pluralismus in Gegenstand, Methoden und Forschungsstrategien zulässt, so dass die Vergangenheit besser verstanden werden kann; eine Historiografie, die die Vergangenheit aus verschiedener Sicht darstellend dem Philosophen-Historiker helfen wird, seine eigene philosophische Erfahrung vertiefen und richtig einschätzen.

Spis treści

Wprowadzenie	7
Rozdział pierwszy	
Problem <i>filozoficznej</i> historii filozofii	15
Granice rozumienia przeszłości i archetypy historiografii filozofii	15
Kantowski projekt <i>filozoficznej</i> historii filozofii	26
Aprioryczna historia filozofii w ujęciu Hegla	33
<i>Historyzacja</i> filozofii i nowy sens <i>filozoficzności</i> historii filozofii .	47
Rozdział drugi	
Maurycy Straszewski, Wincenty Lutosławski – kryzys, <i>historyzacja</i> i przeszłości filozofii	53
Jubileusz i kryzys filozofii	55
<i>Historyzacja</i> jako <i>filozofia dziejów filozofii</i> . Perspektywy interpretacyjne	57
Filozof i filozofia – „żywoty równoległe”. W poszukiwaniu pewności	61
Prawa rozwoju filozofii	64
Lutosławski – do czego i jak potrzeba historii filozofii?	72
Historia filozofii i nowe dążenia filozofów	75
Metoda – chronologia i dynamika myśli	77
Uwagi końcowe	78
Rozdział trzeci	
Bogumił Jasinowski – historia filozofii w poszukiwaniu filozofii prawdziwej	87
Spór o filozofię	89

<i>Perennis quaedam ex philosophiae historia evolvitur philosophia</i>	94
Metodologia historii filozofii – od rekonstrukcji myśli historycznej do <i>układu idealnego systemu</i>	102
Uwagi końcowe	112
Rozdział czwarty	
Ludwik Chmaj – historia filozofii między <i>sektaryzmem</i> a <i>ewolucjonizmem</i>	115
Praktyka badawcza a kryzys teorii	118
Klasyczne paradygmaty	121
Problem naukowości historii filozofii	124
Dylematy historiografii filozofii	125
<i>Doświadczenie fundamentalne</i> a kultura i dyskurs – historia filozofii w poszukiwaniu genezy i zasady rozwoju filozofowania	128
Uwagi końcowe	137
Rozdział piąty	
Władysław Tatarkiewicz i Tadeusz Kroński – bezstronność wobec dogmatyzmu	143
„Front filozoficzny” i Leninowskie zasady badań historycznych filozofii	148
O „ <i>Historii filozofii</i> ” W. Tatarkiewicza jako praktyka działań frontu filozoficznego	153
Między analizą immanentną a osądem historii – w stronę <i>Historii filozofii</i>	158
Uwagi końcowe	169
Rozdział szósty	
Leszek Kołakowski – historiografia jako projekt, dzieje jako konstrukcja historiografii	177
Niekonsekwentny dogmatyk	179
Tradycja i potrzeba historycznej relatywizacji	182
<i>Le Dieu caché</i> ... i problemy epistemologii historycznej Luciena Goldmanna	189
<i>Jednostka i nieskończoność</i> ... Rewindykacja podmiotowości i antynomie metodologii historycznej	195
Problem historyzmu	203
Rewizjonizm i historia filozofii	211
Historiografia ekspresjonistyczna	221
Uwagi końcowe	229

Rozdział siódmy

Zbigniew Kuderowicz – historiografia filozofii wobec wartości zagrożonych	235
Dogmatyzm marksistowskiej historiografii filozofii i perspektywy alternatyw badawczych	238
Etos historyka filozofii	242
Funkcjonalna definicja filozofii	247
Filozofia jako obrona wartości zagrożonych i perspektywy marksistowskiej historiografii filozofii	252
Uwagi końcowe	255

Rozdział ósmy

Marek Siemek – dzieje filozofii XIX i XX wieku w świetle idei transcendentalizmu	265
Antynomia historycznego dyskursu filozofii	268
Potrzeba transcendentalnej filozofii kultury	273
Dialektyczna historia filozofii	277
Interpretacja jako rekonstrukcja <i>idealnego</i> kształtu myśli	284
<i>Różnica epistemologiczna</i>	288
Genealogia transcendentalizmu	295
Idea transcendentalizmu i dzieje filozofii pokantowskiej	298
Uwagi końcowe	303

Rozdział dziewiąty

Stefan Swieżawski – strona filozofii klasycznej	309
W obliczu kryzysu filozofii	312
Historyczna metoda filozofowania	318
Jedność filozofii	321
Problem filozoficznych możliwości historiografii filozofii	326
Warunek możliwości historiografii problemów	331
Problem kwestionariusza	334
Na Herkulesowych rozstajach – <i>historia philosophiae ancilla philosophiae</i>	342
Filozofia historii filozofii	345
Uwagi końcowe	350

Rozdział dziesiąty

Barbara Skarga – od historii filozofii do metafizyki	357
Problemy historiografii filozofii	360
Między Comte'em a Bergsonem	365

Studium przekształceń <i>formacji intelektualnej</i> pozytywizmu – między historią a archeologią wiedzy	370
W polu teoretycznym archeologii wiedzy	377
Metafizyka	388
Uwagi końcowe	393
Zakończenie	397
Bibliografia	407
Indeks osobowy	423
Résumé	431
Zusammenfassung	433

Redaktor Małgorzata Pogłódek
Projektant okładki Paulina Dubiel
Redaktor techniczny Barbara Arenhövel
Korektor Luiza Przełożny
Skład i łamanie Edward Wilk

Copyright © 2012 by
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

ISSN 0208-6336
ISBN 978-83-226-2049-6
(wersja drukowana)

ISBN 978-83-8012-560-5
(wersja elektroniczna)

Wydawca
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice
www.wydawnictwo.us.edu.pl
e-mail: wydawus@us.edu.pl

Wydanie I. Ark. druk. 27,5. Ark. wyd. 31,0.
Papier offset. kl. III, 90 g   Cena 42 zł (+ VAT)

Druk i oprawa: PPHU TOTEM s.c.
M. Rejnowski, J. Zamiara
ul. Jacewska 89, 88-100 Inowrocław

Mirosław Tył • Filozofia – historia – historia filozofii...

ISSN 0208-6336

ISBN 978-83-8012-560-5

Cena **42 zł** (+VAT)